

Derleme

SİLAHLI KUVVETLERDE SOSYAL HİZMETİN ÖNEMİ

Importance of Social Work In The Armed Forces

Bülent ŞEN^{1,2}

¹ Yrd. Doç. Dr. Lefke Avrupa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

² Emekli Kr. Pilot Yarbay

ÖZET

Orduda sosyal hizmet; özel koşullar ve kurallar altında yaşayan rütbeli-rütbesiz askerlerin ve ailelerinin yaşadıkları koşul ve ortamlarından doğan sorunlarının giderilmesi, ruhsal baskıların hafifletilmesi, toplumsal gereksinimlerinin askerlik ortamında karşılanması vb. gibi sosyal hizmetlerin verilmesine yönlendirilmiş sosyal çalışma olarak tanımlanabilir. Bu makalede; Orduda sosyal hizmeti kurumsal olarak kendi bünyesine katan orduların önde gelenlerinden ABD Ordusunun askeri sosyal hizmet uygulamalarının incelenerek Türk Ordusunda ki uygulamalarla karşılaştırıp ihtiyaçların tespit edilmesi amaçlanmıştır. ABD Ordusu Amerikan İç Savaşından bu yana İspanyol-Amerikan, I. ve II. Dünya Savaşları, Kore, Vietnam, Körfez savaşı ve Afganistan savaşlarını

tecrübe etmiştir. İlk dört savaş geniş cephelerde ve yıkımı fazla olan savaşlar olmuş, son üç savaş ise ön cephesi olmayan, düşmanın hemen her yerde gerilla faaliyetleri ile ortaya çıktığı, düşük yoğunluklu ve uzun süre devam eden savaşlar olmuşlardır. Özellikle son üç savaşta askeri personel duygusal ve psikolojik olarak daha büyük yaralar almış ve sonuçları psikolojik uyumsuzluklar, aile içi şiddet, madde ve alkol bağımlılığı, intihar vakalarında ve cinsel suçlarda artış gibi yeni sorun alanları yaratmıştır. Bugün bu sorunların çözümünde askeri sosyal hizmet uzmanlarına Amerikan Ordusu çok güvenmekte ve istihdam alanlarını artırmaktadır. Türkiye'nin Güneydoğusunda son 30 yıldır süren düşük yoğunluklu çatışma ortamında görev yapan askeri personel ve onların ailelerinin duygusal ve psikolojik sorunlarına askeri sosyal hizmet uzmanlarının destek olabileceği değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal hizmet, Askeri sosyal hizmet, Sosyal Hizmet Uzmanı, Savaş ortamı, Savaşta hazır ordu

ABSTRACT

The military social service can be explained in terms of the social work that is provided for the soldiers at all ranks and their families who are living under special rules and conditions, and solving their problems, psychological pressures and satisfying their needs in the military environment. US army is the one of the leading militaries in the world which has institutionalized social work into their system, and in this study their system has been investigated and compared with the Turkish Military implementations to assess the needs. US military has gone through the Civil War, Spanish-American War, 1st and 2nd World Wars, Korean, Vietnam, Gulf and Afghanistan wars. The first four had been on wide fronts with lots of losses, while the later ones had been low intensity, without a define front, more guerilla fights in every-

where which lasted long time. Especially on the last three the soldiers had been more wounded psychologically and mentally which resulted in psychological unrest, family abuse, substance addiction, suicide and rape cases. Today US Army counts of the social workers to solve and remedy these problems and keeping more professionals in its ranks. As such it is believed that in the Turkish military which has been involved with low intensity conflict for over 30 years, the social workers can be of help as well. .

Keywords: *Social work, military social work, social worker, war situation, military ready for war*

GİRİŞ

Geçtiğimiz yüzyılda savaşlar; asker sayısının öne çıktığı, zorunlu askerliğin olduğu, geniş cephelerde, düşmanla çatışmanın yeri ve zamanının genellikle belli olduğu, klasik stratejilerin uygulandığı ve nispeten kısa süreli savaşlar olmaktadır. Yaşadığımız yüzyılda savaşın bilgisayar teknolojileri ve modern silahlarla, bu sistemleri kullanabilecek nitelikli personelle yapılacak olması; silahlı kuvvetlerin caydırıcı güç olması, savaşması, terörle mücadele etmesi, barışı koruma görevleri ve doğal afetlerle mücadele gibi pek çok yeni görevi de üstlenmesi beklenmektedir. Bu görevler hem karmaşık hem de uzun süreli olmakta, tehdidin nereden geleceğinin belli olmaması ise personel ve Ordu üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bunun sonucunda muharebede fiziksel yaralanmalardan daha fazla sayıda duygusal ve psikolojik sorunlar yaşanmakta, bunlara tedbir alınmadığı takdirde; orduların muharebe gücü düşmekte, personelde travma sonrası stres bozukluğu gibi rahatsızlıklar sonrası yaşam kalitesini düşüren, DSM-V

tanı kriterlerinde yer alan pek çok kalıcı psikiyatrik rahatsızlıklar oluşabilmekte ve bundan askeri personelin aileleri de olumsuz yönde etkilenebilmektedir.

Bugün bu sorunların çözümünde askeri sosyal hizmet uzmanlarına Amerikan Ordusu çok güvenmekte ve istihdam alanlarını artırmaktadır. Orduda sosyal hizmeti kurumsal olarak kendi bünyesine katan orduların önde gelenlerinden ABD Ordusunun askeri sosyal hizmet uygulamalarının incelenerek Türk Ordusunda ki uygulamalarla karşılaştırıp ihtiyaçların tespit edilmesi ve bu alanda yapılacak çalışmalarda bir örnek olması amacıyla bu derleme yapılmıştır.

ASKERİ SOSYAL HİZMET

Sosyal hizmet; insan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel alan, sosyal değişimi destekleyen, insanların iyilik durumunu geliştirmesi için insan ilişkilerinde; sorun çözmeyi, güçlendirmeyi ve özgürleştirmeyi amaçlayan bunun için; insan davranışına ve sosyal sistemlere ilişkin teorilerinden yararlanarak insanların çevreleri ile etkileşim noktalarına müdahale eden bir meslektir. Sosyal hizmet uzmanlarının bu görevlerini yerine getirebilmeleri için bilgi, beceri ve değer boyutlarında gelişmiş olmaları beklenmektedir (IASSW, 2001 ve IFSW, 2001; Akt. Duyan, 2010: 6).

Askeri ortamlarda yapılan sosyal hizmetin zamanla tanımlanma ihtiyacı ortaya çıkmış ve askeri sosyal hizmet kavramı daha çok önem kazanmaya başlamıştır. Literatürde askeri sosyal hizmet, Orduda sosyal hizmet, Silahlı Kuvvetlerde sosyal hizmet gibi isimlerle tanımlanmaya çalışılan sosyal hizmet makalede askeri sosyal hizmet ismi ile kullanılmıştır.

Askeri sosyal hizmet: özel koşullar ve kurallar altında yaşayan rütbeli-rütbesiz askerlerin ve ailelerinin koşul ve ortamlarından doğan sorunlarının giderilmesi, ruhsal baskılarının hafifletilmesi, toplumsal gereksinimlerinin askerlik ortamında karşılanması vb. gibi sosyal hizmetlerin verilmesine yönlendirilmiş sosyal çalışma (Tomanbay, 1999) olarak tanımlanmaktadır.

Barker (1999: 303), askeri sosyal hizmeti; muvazzaf askeri personel ve aileleri için yapılan profesyonel sosyal hizmet müdahalesi olarak tanımlamaktadır. Bu uygulama şekli ABD askeri birliklerinin bütün branşları için sosyal hizmet uzmanları tarafından gerçekleştirilir. Asker olmayan sosyal hizmet uzmanları da Kara, Hava ve Deniz Kuvvetlerinde görev alabilirler.

Askeri sosyal hizmet uzmanları; askeri personel ve ailelerinin duygusal yönden rahatsızlıklarını değerlendirme ve tedavilerinin yapılması, onların sosyal kaynaklara ulaşımını sağlama ve sosyal kaynakların geliştirilmesi, orduda hizmet yapan asker ve sivil personel arasında ve hatta onların uzakta oturan aileleri arasında etkili iletişim ve etkileşimin sağlanması gibi görevleri yerine getirirler (Barker, 1999: 304).

Askeri sosyal hizmet; askeri personel, gaziler, onların aileleri ve topluluklarının sorunlarına tedavi edici, rehabilite edici, önleyici faaliyetlerin yanında savunuculuk ve onların yaşam kalitelerini artırmak için politika ve idari faaliyetleri de kapsayan direkt uygulama gerektirir (CSWE, 2010). Silahlı Kuvvetlerde görev yapacak sosyal hizmet uzmanlarının öncelikle çalışacakları ortamı ve müracaatçılarının sosyal, psikolojik ve demografik özellikleri ile görev

gereklerini bilmeleri gerekmektedir. Genç insanların neden orduyu seçip farklı bir yola girdiklerini araştıran çalışmalarda genellikle şu dört neden ortaya çıkmaktadır:

1. Aile geleneği (ailede bir veya daha fazla askeri personel olması),
2. Orduda görev yapmanın avantajları,
3. Savaşçı zihniyete sahip olma ve bu kimlikle özdeşleşme. Pek çok kültürde savaş ortamında bulunmak (ihtimali bile) erkekler arasında erkekliğin test edildiği bir psikoloji yaratmaktadır.
4. Bazı gençler, sivil yaşamdaki iş bulma ve diğer yaşam deneyimlerinden kaçarak; önlerini daha iyi görebildikleri, kuralları olan, iş kaybı yaşamayacakları, daha korunaklı bir yaşam tarzını benimsemek; belki de büyük bir ailenin parçası olmak, kendilerini güvende hissetmek amacıyla orduda görev yapmayı seçmektedir (Wertsch, 1991: 17).

Ordu kültürünü sivil kültürden ayıran birçok benzersiz yön olmasına rağmen bir kaçına burada değinmek gerekebilir (Ridenour, 1984);

1. Sık sık görev nedeniyle ev ortamından uzaklaşma ve tekrar gelme, aileden uzak kalma,
2. Tayin nedeniyle periyodik olarak ev taşıma,
3. "Görev her zaman önce gelir" şemsiye kavramı altında yaşamını sürdürme ve ailelerin de buna uyum sağlama zorunluluğu,
4. Ailelerin de askeri yaşam alanlarında sıkı disiplin ve katı kurallara uyum sağlama zorunluluğu,

5. Sivil meslektaşları ile karşılaştırıldığında erken emeklilik ile meslek kariyerinin erken bitmesi,
6. Riskli görevler ve muharebe esnasında aileler arasında kayıp söylentileri ve ailelerin tedirgin bekleyişi,
7. Sivil yaşamdan ve ortamlardan uzak olma,
8. Ailelerin güvenliğini sağlayan bir sistem içinde yaşama ve kendini tecrit edilmiş hissetme,
9. Genellikle seyahat ve macera içeren çalışma ortamı,
10. Aile reisinin rütbesinin askeri kültürde ve sosyal ortamlardaki olumlu-olumsuz etkisi,
11. Ücret, terfi ve diğer avantajlar üzerinde personelin kontrol eksikliği,

Bunlara;

12. Görev gerekleri ve ortamının getirdiği stres kaynakları nedeniyle yoğun stres altında çalışma,
13. Bu stresi aile ortamına getirme ve öfke kontrolü sorunları yaşama,
14. Askeri ortamın gerektirdiği sıkı disiplin ve kural koymanın ev ortamında da sürdürülme olasılığının fazla olması,
15. Görevin getirdiği zorluklar nedeniyle aile içi iletişim sorunlarının artma olasılığı,
16. Özellikle küçük yerleşim bölgeleri ve yurt dışı görevlerde eşlerin eğitim aldıkları branşlarda mesleklerini icra edebilecekleri iş yerlerinin olmaması,
17. Çocukların sık tayin görme nedeniyle sık sık okul değiştirmeleri

ve bu durumun eğitim başarıları üzerine olumsuz etkileri de eklenebilir.

Askeri sosyal hizmet uzmanlarının sivilde görev yapan meslektaşları ile karşılaştırıldığında ilave rolleri vardır. Zor şartlarda yapılan askeri sosyal hizmet uygulamaları sosyal hizmet uygulamalarının test edildiği ve yeni tekniklerin gelişmesini sağlayan, ayrıca sosyal hizmet uzmanının da bilgi ve yeteneklerini geliştiren uygulama alanlarına sahiptir. Daley (2000) 20 yıllık sivil ve 20 yıllık askeri sosyal hizmet çalışma yaşamı boyunca edindiği deneyimlerinden bunu üç maddede özetlemektedir. Öncelikle askeri ortamda görev yapmak üzere çağrılan sosyal hizmet uzmanlarından tüm yeteneklerinin üstüne ilave sorumluluklar almaları ve zor şartlarda görev yapmaları beklenmektedir.

1. Askeri sosyal hizmet uzmanı almış olduğu eğitimlerden edindiği bilgi, beceri ve değer yeterliliklerinin hepsini kullanmak ve üzerine ayrıca orduda ruh sağlığını koruma ve geliştirme, askeri hastane ortamlarında görev yapma, askeri ve askeri olmayan operasyonlarda sosyal hizmet görevi yapma, askeri personel ve aileleri için madde kullanımını önleme ve tedavi programlarını yürütme, aile yaşamını geliştirme programlarını yönetme, proje yöneticiliği ve politika geliştirme çalışmalarına katılma gibi askeri ortamda bu görevleri de icra eder.
2. Birçok sosyal hizmet uzmanı, çok çeşitli hizmet alanlarına bakmasına rağmen önemli bir avantaj olarak sayılan, sürekli kurum değiştirmeyeceği için kendini daha rahat hissetmekte ve kendini kariyer açısından daha rahat

geliştirmektedir. Ayrıca emekli olduktan veya ordudan ayrıldıktan sonra sivil yaşamda daha rahat iş bulmakta ve tercih edilmektedir. Ordu da buna destek vermektedir.

3. Askeri sosyal hizmet uzmanlarının eğitim durumu ve yetkinlik seviyesi oldukça yüksektir. Amerikan ordusunda görev yapan askeri sosyal hizmet uzmanlarının hepsinin alanında yüksek lisans yapmış olma şartı aranır, birçoğu da doktora yapmışlardır. Ayrıca, askeri birliklerde görev yapan sosyal hizmet uzmanları kendilerine verilen görev ve emirlerden sorumludurlar ve bunların gereğini yerine getiremediklerinde askeri yasalar ve kurallar gereği cezalandırılabilirler.

Etik kurallar açısından aynı mesleki kurallar uygulanırken şartların zorluğu, askeri sosyal hizmet uzmanlarının etik ikilemlerle daha çok karşılaşmalarına sebep olur ve askeri koşullarda etik ikilemlerin çözüme ulaştırılması daha zordur. Ahlak felsefesi anlamına gelen etik, iyi ile kötü ve yanlış ile doğruyu sorgulayıp; değer, ilke ve kurum üreten felsefe dalıdır. Etik, iyiyi ve doğruyu bulmak üzere insan karakteri ve ruhsal yapısı üzerine düşünce üretmektedir (Guttmann, 2006 ve Öztürk, 2009: 105). Şengör (2006:19) etik kuralların nesnel olmadığını, bireylerin kuralları kendi değer sistemleri içinde değerlendirdiğini savunmaktadır. Etiğin uygulanması zamana ve mekâna bağlı olarak değişebilmekte, farklı durumlar için farklı doğrular üretilebilmektedir. Etik kuralları başka bir amaca ya da değere bağlamak değil, eleştirel akıl aracılığıyla değerlendirmek gereklidir. Mantık ve irade sahibi bir varlık olarak birey, seçimlerini yapmalı ve bunlardan

dolayı sorumlu olmalıdır. Dolayısıyla etik kuralların, yasaların öğretilmesinin yerine bilimsel düşünce biçiminin etkin kılınması gerekmektedir.

Bütün mesleklerde olduğu gibi sosyal hizmet mesleğinde de etik değerler mesleki uygulamalardaki iyi ve kötüyü tanımlar. Etik değerler, mesleki uygulamaların nasıl olsa daha iyi olacağını ne durumlarda da iyi olmayacağını tanımlamaktadır (Aktaş, 2002). Huntington (1979; Akt. Aktaş, 2002) askeri etik kurallarını şöyle ifade etmektedir.

1. Barışı savaşa tercih etmek. Savaş durumu kaçınılmaz olsa bile, ordu mensupları ve toplum üzerindeki tahribatı en aza indirmek.
2. Güç kullanımından mümkün olduğunca kaçınmak. Ordunun düzen, güvenlik gibi temel misyonunu yerine getirmek amacıyla kullanmak.
3. Yalnızca yasal emirler vermek ve bunlara uymak. Emirlerde hukuka uygunluğu esas almak.
4. Ahlaki olmayı hiçbir zaman elden bırakmamak. Ahlaksız emirler vermemek.
5. Emirlerden sorumlu olmak ve bu emirlerin nasıl yerine getirildiğine ilişkin de sorumluluk taşımak.
6. Kendine verildiğinde yapamayacağı emirleri astlarına vermemek.

Aktaş (2002), Orduda sosyal hizmet uygulamalarında da mesleğin diğer alanlarında olduğu gibi bazı etik çıkmazlar olduğunu, Orduda yürütülen sosyal hizmet uygulamalarında her bir durumun sayısız etik ikilem yaratabildiğini, bu etik ikilemlerin bazı faktörlere bağlı olarak ortaya çıktığını, bunlardan bazılarının; Ordu sosyal hizmet uzmanlarının

ikili hizmet kimliği, güvenlik ve gizlilik ilkesi, askeri yasalarla ilgili hiyerarşik yapı olduğunu belirtmektedir.

Askeri sosyal hizmet uzmanlarının niteliklerinin artırılması amacıyla; Amerikan Sosyal Hizmet Eğitim Konseyi (Council on Social Work Education (CSWE)), 2010 yılında "Advanced Social Work Practice in Military Social Work" ismi ile bir eğitim standardı yayınlamıştır. Bu eğitim standardı içerisinde askeri sosyal hizmet uzmanının yetişmesinde gereken etik standartlar aşağıdaki gibidir;

Eğitim Politikası 2.1.2- Mesleki uygulamalara rehberlik etmek için sosyal etik ilkeleri uygulamak.

Seçilen Uygulama Davranışları:

- Mesleki prensip ve yönergelerdeki standartlara uygun davranma.
- Kişisel değerlerini fark etme ve mesleki uygulamalarında mesleki değerleri rehber edinerek uygulamalarını yapma.
- Etik kararları sosyal hizmet üst kurullarının etik yönlendirmelerine göre yapmak (the National Association of Social Workers Code of Ethics (1999) and, as applicable, of the International Federation of Social Workers/International Association of Schools of Social Work Ethics in Social Work, Statement of Principles (2004).
- Etik tutarsızlıkların çözümünde belirsizliklere karşı sabırla çalışma.
- İlkeli kararlara ulaşmak için etik muhakeme/karar verme stratejilerini uygulamak.

Askeri Sosyal Hizmet Bilgi ve Uygulama Davranışları:

- Sosyal hizmet mesleğinin hizmet sunumu, kişisel değer ve mesleki etik ile görev yapılan kültürün politika ve değerleri çatışmıyorsa; ilkeli kararlara ulaşmak için etik muhakeme/karar verme stratejilerini uygulamak.
- Askeri kültürün; hizmet verilen birimin göreve hazırlık, birliğin desteklenmesi, şeref ve bağlılık, sosyal çalışma hizmetlerinin mikro, mezo ve makro düzeyde uygulanması üzerine etkilerinin nasıl olabileceğini tespit etme.
- Askeri ve gaziler kültürü bağlamı içinde mesleki uygulamaların sınırlılıklarının farkına varmak ve en uygun şekilde görevini yerine getirmenin yollarını aramak.

Munson (2000), bölgesel çatışmaların, savaşların ve savaş olasılıklarının arttığı günümüzde; ordu içerisinde görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının öneminin gün geçtikçe arttığını belirtmektedir. Savaş tehlikesi ve ordunun sorunları, hazır olması, stresin azaltılması, fiziksel ve ruh sağlığı açısından desteklenmesi, sivil halkın yaşadığı/yaşayacağı savaş etkilerinin azaltılması konuları sivil sosyal hizmet uzmanlarının ilgi alanına girmediği için bu alan ortada kalmaktadır. Bu konuda önceden hazırlanıp projeler üreten askeri sosyal hizmet uzmanlarının savaş tehdidi vb. durumlarda sivil sosyal hizmet uzmanlarını kısa sürede bu konularda eğiterek sivil halkın organizasyonu ve orduya destek olmaları sağlanabilir.

Wertsch (1991: 17), Silahlı Kuvvetlerde görev yapacak sosyal hizmet uzmanlarının öncelikle çalışacakları ortamı ve müracaatçılarının sosyal, psikolojik ve demografik özellikleri ile görev

gereklerini bilmeleri gerektiğini belirtmektedir. Ordu mensuplarına ve ailelerine destek olmak isteyen sosyal hizmet uzmanlarının aşağıdaki konularda bilgi, beceri ve değer boyutlarında yeterli olması gerekmektedir (Hall, 2008):

- 1 Kendi davranışlarının, değerlerinin, önyargılarının, kavramları yorumlama biçiminin ve kişisel sınırlarının farkında olmalı,
- 2 Olumsuz yargılarda bulunmadan kültürel farklılıkları olan danışanların dünya görüşünü anlayabilmeli, Metin veya web sitesi adresi yazın ya da bir dokümanı çevirin.
3. Çeşitli kültürlerdeki ve rütbelerdeki danışanlar ile çalışırken aktif, uygun, ilgili ve duyarlı stratejiler geliştirmeli ve uygulayabilmeli.

ABD ORDUSUNDA SOSYAL HİZMET TARİHÇESİ

Bugün ABD Ordusunun vazgeçilmez unsurları arasına giren sosyal hizmetin II. Dünya savaşı sonuna kadar ABD Ordusunda resmi olarak kurulmamış olması bilgisi çok şaşırtıcıdır. Aslında, askeri sosyal hizmetin ABD ordusundaki ilk izlerine, 1636 yılında savaşlar sonrası sakat kalan gazilerin bakımının Plymouth kolonisinin sorumluluğunda olduğu ile ilgili Kanunun kabul edilmesi ve bu konuda askeri personelin eğitilmesi faaliyeti ile rastlanmaktadır. Amerikan iç savaşı yıllarında (1861-1865), Kızılhaç'ın kurucusu Clara Barton ve Kızılhaç tarafından yalnızca askerlerin savaş yaraları sarılmakla kalmamış, onların toplum ve kamu kaynakları ile bağlantı kurmalarını ve aileleri ile haberleşmeleri de sağlanmıştır. Ayrıca, gönüllülerin Birlik askerlerini ziyaret

etmesini, onlara moral ve motivasyon ile destek malzemeleri sağlamaları hususlarında öncülük etmişlerdir (Raiha, 2000). Amerikan-İspanyol Savaşı esnasında (1898) Columbia Üniversitesinde ilk defa sosyal hizmet kursları başlamıştır (National Association of Social Workers, n.d.). Bu tarihe kadar gönüllüler Orduya sosyal hizmet faaliyetlerinde destek oluyordu, ancak İspanyol savaşı esnasında Kızılhaç çalışanları Columbia Üniversitesinde sosyal hizmet dersleri olarak profesyonel sosyal hizmet çalışanları olarak görev yapmıştır.

I. Dünya Savaşı

I. Dünya Savaşı sürecinde ABD ordusunda 100.000'den fazla gazi ve muharebe deneyimi yaşamış askeri personelin askeri hastanelere neropsikiyatrik bozukluklar nedeniyle başvurması ile birlikte psikiyatrik sosyal hizmet uzmanı ihtiyacı fark edilmiştir (Harris, 2000). İlk psikiyatrik sosyal hizmet uzmanları askeri hastanelerin nöroloji kliniklerinde disiplinlerarası klinik ekiplerinin bir parçası olarak çalışmaya başlamıştır. Psikiyatrik sosyal hizmet uzmanlarının ana görevi; psikiyatristlerin ihtiyacı olan, asker hastaların aile geçmişi ve geçmiş yaşam deneyimlerini tamamlayıcı bilgi olarak bu hastalardan temin etmektir. Daha sonraları, hastane tedavisi sonrası evlerine taburcu edilen hastaların ailelerini bu hastaları ile ilgilenebilmeleri için hazırlamaya başladılar (O'Keefe, 2009: 1). Askeri hastanelerde ilk defa sosyal hizmet uzmanlarının görevlendirilmesi 1918 yılında New York'taki bir askeri hastanede olmuştur. Sosyal hizmet uzmanının görevleri arasında; yatan askeri hastaların kişisel, ailesi ve çevresi hakkında

bilgi toplamak, tanı, tedavi ve tedavi sonrası bakımla ilgili planların yapılmasında tıbbi personele destek olmak sayılabilir (Rubin, Weiss ve Coll, 2013).

Sosyal hizmet uzmanlarının bu görevlerde başarısı, hem psikiyatrik sosyal hizmet uzmanlarının sayısının artmasına hem de tıbbi sosyal hizmet uzmanlarının askeri hastanelerde görev yapmasının önünü açmıştır. Savaş bittikten sonra 1919 yılında Kızılhaç tarafından organize edilen 42 Federal sivil hastanede daha çok sayıda savaş gazisi ve askeri personele hizmet veren sosyal hizmet birimleri kuruldu (O'Keefe, 2009: 1). 1926 yılında Gazi Bürosu kendi sosyal hizmet servislerini kurana kadar Psikiyatrik sosyal hizmet birimlerinin devam ettirilmesi sorumluluğunu Kızıl Haç'a devretti.

II. Dünya Savaşı ve Sonrası

Amerikan ordusunda ilk rütbeli sosyal hizmet uzmanları, II. Dünya savaşı esnasında görev yaptı. 1942-1945 yılları arasında 711 gönüllü kadın ve erkek ekibin bir üyesi olarak askeri hastanelerde, kabul ve tahliye işlemlerinde görev yaptı (Harris, 2000: 5). 19 Ekim 1942 yılında Amerikan Psikiyatrik Sosyal Hizmet uzmanları Birliği Savaş Hizmetleri Ofisi Elizabeth H. Ross tarafından kuruldu ve bu ofis 1 Aralık 1945 tarihine kadar hizmetlerini sürdürdü. Görevi; ihtiyaç duyulan psikiyatrik sosyal hizmet uzmanlarını ordu için temin etmek ve Ordu psikiyatrik sosyal hizmet programını geliştirmektir (O'Keefe, 2009). II. Dünya savaşı sonrası Orduda sosyal hizmet bölümünün profesyonelleşmesi çalışmaları hız kazandı. Özellikle, psikiyatrik sosyal hizmet görevi yapan ve Ordu tarafından onaylanmış

sosyal hizmet okullarından mezun olan sosyal hizmet uzmanlarının bir program dahilinde yüksek lisans yapmaları sağlandı (Harris, 2000: 16).

Kara kuvvetleri tarafından Pearl Harbor baskınından sonra psikiyatrik sosyal hizmet uzmanlarının değeri daha iyi anlaşıldı. Askeri sosyal hizmet uzmanlarının Ekim 1943 yılında sayıları 263 olmuştur. Genel olarak görevleri:

1. Psikiyatri uzmanlarının süpervizyonu altında, yatan hasta askerlerin psikiyatri tedavileri için tanı ve tedaviyi kolaylaştıracak şekilde vaka bilgilerini toplamak,
2. Vakaların ilk görüşmelerini yapmak, hastaların rahatsızlıklarının geçmişi ve psikiyatrik uyumsuzluk belirtilerini not etmek,
3. Psikiyatri uzmanlarının hastalara vermiş olduğu tedavileri uzmanlarla birlikte yürüterek gelişmeleri hasta dosyalarına kaydetmek,
4. Yatan hastaların aile ortamları hakkında bilgi alarak taburculuk işlemlerini planlamak,
5. Yatan asker hastaların aileleri ile irtibata geçerek onları taburcu işlemi öncesi hasta bakımı konusunda hazırlamak ve eğitmek,
6. Kişilik yapısı ve gelişim psikolojisi ve duygusal uyumsuzluk nedenleri hakkında bilimsel bilgi sahibi olmak olarak belirlenmişti (Harris, 2000: 5).

Başlangıçta Kara kuvvetlerinde Sağlık Hizmetleri Kolordusunda başlayan sosyal hizmet faaliyetleri sonrasında Hava kuvvetlerinde de kurulmuş ve 1952 ile 1988 yılları arasında sayıları en üst noktaya gelerek 225 olmuştur. Deniz

kuvvetlerinde sosyal hizmet uzmanları ilk defa aile hizmetlerinde kullanılmaya başlanmış, ancak Vietnam savaşına kadar sayıları fazla olmamıştı (Jenkins, 2000: 28).

Kore ve Vietnam Savaşları 1950-1970 ve Körfez, Afganistan Müdahaleleri

I. ve II. Dünya savaşları ve sonrasında Kore ve Vietnam savaşları ile birlikte ortaya çıkan ihtiyaçlarla sosyal hizmet servisleri kendini geliştirerek, birçok farklı askeri kurumda; cezaevi çalışmalarından ailelerin desteklenmesine kadar birçok görevde rol alarak yerini sağlamlaştırmıştır. Kore ve Vietnam savaşları esnasında sosyal hizmet uzmanları ruh sağlığını koruma merkezlerinden toplum merkezlerine ve savaş bölgelerinde görevlerini birçok alanda sürdürdüler ve büyük başarılar elde ettiler (Daley, 2000).

Vietnam savaşında çok sayıda Amerikan savaş esiri veya kayıp olarak bildirilen askerler olmuştur. Onların evlerine gönderilmesi ve sonrasında yaşadıkları olumsuz deneyimlerin neden olduğu duygusal sorunların giderilmesi hususunda sosyal hizmet uzmanları asker ve aileleri ile önemli sosyal hizmet müdahaleleri gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmalardaki başarılar sonucu Deniz Kuvvetleri sosyal hizmet uzmanlarının istihdamlarını artırmış ve aile destek programlarının etkinliklerini ve sayılarını artırmıştır.

Orduda madde bağımlılığı ve alkol bağımlılığı Vietnam savaşı sırasında üst noktaya çıkmış ve Ordunun muharebe gücünü düşürdüğü fark edilmiştir. Madde ve alkol bağımlılığını önleme ve tedavi programları sosyal hizmet

uzmanları kontrolünde açılıp uygulanmıştır. Bu programların amacı; muharebeye hazır kıtaların sayısını en yüksek seviyede tutmaktır. Program öncelikle, bu alışkanlıkların asker ve ailelerinde hiç başlamaması için önleyici eğitim ve çalışmalar yapmakta; sosyal hizmet uzmanları, erken evrelerde bu bağımlılıkları tespit etmek, 3-6-12 aylık tedavi ve izleme sonucu personelin orduda kalmasına veya ihraç edilmesine etki edecek rapor hazırlamaktaydılar (Newsome, 2000).

Vietnam savaşı gibi ön cephenin olmadığı her yerde düşmanın olabileceği uzun süre devam eden çatışma ortamları Afganistan ve Irak savaşlarında da görülmekte ve özellikle kadın askerler erkek meslektaşları tarafından cinsel taciz ve saldırılarına maruz kalabilmektedir (Hyun vd. 2009). Erkek askerlerin cinsel saldırıya uğrama oranı yüzde bir iken kadın askerlerin cinsel saldırıya uğrama oranı yüzde 20-40 arasında değişmektedir (Hyun vd. 2009 ve Kelly vd. 2011). 2005 yılında cinsel saldırıları önleme ve müdahale birimi kurulmuştur. Sosyal hizmet uzmanları ile diğer uzmanlar hem mağdurların cinsel saldırı sonrası yaşadıkları travma tedavisinde hem de onların haklarının korunması aşamasında görev yapmaktadırlar.

Özellikle Afganistan ve Irak operasyonlarında intihar vakaları da en üst seviyeye çıktığı gözlenmektedir (Donnelly, 2009). Gazi kriz hattını arayan askeri personelden 46.000 askerinin uzmanlarla konuşması sonucu intihar etmekten vazgeçtikleri bildirilmiştir (Department of Veterans Affairs, 2011). Sosyal hizmet uzmanları hem bu merkezlerde hem de askeri hastanelerin psikiyatri kliniklerinde bu görevlerini

yerine getirmektedirler.

Bütün bunlar ordunun ihtiyaçlarının değişmesine, askeri sosyal hizmet uzmanına ihtiyacın artmasına ve ilave sosyal hizmet bilgi, beceri ve rol gereksinimlerinin artmasına neden olmuştur. Günümüzde askeri sosyal hizmet uzmanları; davranış sağlığı birimlerinde, muharebe ortamı stres kontrol müfrezelerinde, yaralı ve ruhsal problem yaşayan askerlerin toplanma noktaları ve ülkelerine, ailelerine tahliye, gönderme noktalarında da görev yapmaya başlamışlardır.

Sosyal hizmet uzmanlarının başarılı çalışmaları görüldükten sonra Deniz Kuvvetleri 1971 yılında Deniz Kuvvetleri madde bağımlılığı merkezini, 1976 yılında aile destek programını ve 1978 yılında da aile hizmet merkezini kurmuştur. 1980'lerin ortalarına kadar sosyal hizmet uzmanları Deniz Kuvvetleri içerisinde; askeri hastanelerde, madde ve alkol bağımlılığı tedavi merkezlerinde, aile destek programlarında ve diğer merkezlerde; bireylerle, ailelerle ve gruplarla sosyal hizmet faaliyetlerinde daha çok görev almaya başlamışlardır.

Soğuk savaş sonunda ve Körfez savaşı yıllarında (1990-1991) askeri sosyal hizmetin önemi bir kez daha anlaşıldı ve ardı ardına birçok sosyal hizmet odaklı program açıldı ve bu programlara büyük bütçeler aktarıldı. Özellikle asker aileleri, gaziler ve operasyon bölgesinde görev alan askeri personelle ilgili programlar göze çarpmaktadır.

Aile Destek programlarına 1988 yılında 14.2 milyon Dolar ayrılan bütçe, 1993 yılında 62.2 milyon dolara çıkmış ve ayrıca ebeveyn destek programlarına 1995 yılında 20 milyon dolar ilave edilmiştir. Orduda küçülme ve personel

sayısı azaltılmaya başlanmasına rağmen 1998 yılında önleyici ve koruyucu sosyal hizmet programlarına 100 milyon dolar bütçe ayrılmış ve 2000'den fazla sosyal hizmet uzmanı işe alınmıştır (Nelson, 2000). Aile destek programları içinde aile danışmanlığı faaliyetlerinin yanında, aile içi şiddet, kadına şiddet, çocuk ihmal ve istismarı faaliyetleri öne çıkmaktadır (Nelson, 2000).

ABD ORDUSUNDA SOSYAL HİZMET ÇALIŞMALARI

II. Dünya Savaşından bu yana gittikçe daha da profesyonelleşen bir şekilde askeri sosyal hizmet uzmanları askeri personel, gaziler ve ailelerinin sorunlarının çözümü, yaşam kalitelerini artırmak ve muharebeye hazır halde tutmak için önemli rol oynamaktadırlar. Bugün, gerek askeri kurumlar gerekse gazi kurumları sosyal hizmet uzmanlarının iş bulabildiği önemli kaynaklardır. Sosyal Hizmet Bölümlerinden mezun lisanslı sosyal hizmet uzmanları gerek orduda üniformalı subay kadrolarında gerekse sivil personel olarak gazi kurum ve derneklerinde tam zamanlı olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda gerek tam zamanlı gerekse yarı zamanlı olarak bu yerlerde sözleşmeli olarak da çalışabilmektedirler. Ek olarak askeri personel, gazi ve ailelerine ordunun yönettiği sağlık sigortası planı ve personel destek programı kapsamında özel olarak çalışan uzmanlardan ve sivil sosyal hizmet uzmanlarından destek alınmaktadır. Örneğin gazi kurumuna bağlı olarak 13.000'den fazla sosyal hizmet uzmanından destek alınırken her yıl 900 öğrenci askeri sosyal hizmet ve klinik sosyal hizmet dersini Üniversitelerin sosyal hizmet bölümlerinden gazi

kurumunun desteği ve yönlendirmesi ile almaktadırlar (www.socialwork.va.gov.).

Günümüzde Amerikan Ordusunda (Kara, Deniz ve Hava) tam zamanlı görev yapacak üniformalı (her birinde ortalama 200 sosyal hizmet uzmanı) veya sivil sosyal hizmet uzmanlarına; sosyal hizmet bölümlerinden mezun olma, en az iki yıl mezuniyet sonrası iş deneyimi ve yüksek lisans zorunluluğu getirilmiştir (Department of Veterans Affairs, 2010). Ancak Gaziler bürosunun işe aldığı tam ve yarı zamanlı 13.000 sosyal hizmet uzmanının sosyal hizmet bölümlerinden mezun olmuş olması ve askeri sosyal hizmet konusunda gaziler bürosu ile üniversitelerin işbirliğinde açılan kurslarda eğitilmiş olmaları yeterli olabilmektedir. Askeri sosyal hizmet uzmanları disiplinlerarası çalışmalarda ekibin bir üyesi olarak hizmet vermektedirler.

Günümüz askeri çalışma ortamında sosyal hizmet uygulamaları; travmaya maruz kalma, kendini toplumdan soyutlama, ruh sağlığı ve intihar gibi karmaşık konularda çözüm üretmek ve çok çeşitli ihtiyaçları gidermek için gereklidir. ABD Ordusu sosyal hizmet uzmanları askerlerin muharebe stresi ile ilgili sorunlarla başa çıkmasında onlara yardımcı olmaktadır (www.goarmy.com).

Sosyal hizmet uzmanları, insan ihtiyaçlarını karşılamak için eğitilmiştir. Bir sosyal hizmet uzmanı birey, grup ve toplulukların karmaşık sosyal problemlerini çözmelerini en azından bunlara uyum sağlamalarını kolaylaştırmak üzerine eğitim almıştır. Amerikan toplumunun bir nüvesi olan ordu da sosyal hizmet ve uzmanlarına ihtiyaç

duymaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının büyük çoğunluğu için, kariyer seçimi basit bir ideale dayanmaktadır: başkalarının kendilerine yardım etmeleri için derin bir arzu, istek ile onlara yardım etmek. Amerikan ordusunda görev yapan bir sosyal hizmet uzmanı özel sektördeki bürokratik işlerin uzağında müracaatçıları ile ilgilenmek için daha çok zamana sahiptir (www.goarmy.com).

ABD ordusunda görev yapan askeri sosyal hizmet uzmanlarının görev ve sorumlulukları; doğrudan hizmet sağlamanın yanı sıra, çeşitli askeri ortamlarda klinik danışmanlık, krize müdahale, afet yardım, kritik olay değerlendirme toplantısı, öğretim, eğitim, denetim-nezaret (süpervizyon), araştırma idaresi ve politika geliştirilmesini içerir. Ayrıca; askeri personelin göreve hazırlık durumunu ve ruh sağlığını ailelerini de dâhil ederek yaşam kalitesi bağlamında güçlendirmek; danışanlarının mevcut sorunları ile direkt ilgilenme ve onlara nezaret etme, önleyici ve koruyucu programlar oluşturup, uygulamak; her seviyedeki askeri personelin sağlıklarını korumaları için programlar hazırlamak; askeri hastanelerde tıbbi sosyal hizmet uygulamaları yapmak ve tıp personeli ile askeri personel arasında arabuluculuk hizmeti yapmak gibi faaliyetleri de içerir. Bir ordu sosyal hizmet uzmanı; tam ve zamanında problem analizi yapabilmeli, doğru ve ani kararlar verebilmeli, stres altında çalışabilmeli, önemli ve hayati olana odaklanıp kritik kararlar verebilmeli ve bu becerilerini zorlu savaş koşullarına aktarabilmelidir (www.goarmy.com).

Askeri sosyal hizmet uzmanları aşağıdaki birimlerde karşılarında belirtilen işleri yapabilir (www.goarmy.com).;

- Sosyal hizmet bölümlerinde; Yönetici, Sosyal hizmet uzmanı
- Aile Savunuculuk Programı, ABD Ordusu Toplum ve Aile Destek Merkezi; yönetici
- Alkol ve Uyuşturucunun kötüye kullanımını Önleme ve Kontrol Programı; klinik direktörü
- Toplum Ruh Sağlığı Hizmetleri; sosyal hizmet uzmanı, yönetmen,
- Psikiyatri kliniklerinde; Tıbbi sosyal hizmet uzmanı – Psikiyatrik sosyal hizmet uzmanı
- Askeri hastanelerde; Tıbbi sosyal hizmet uzmanı
- Çocuk ve aile geliştirme programlarında; sosyal hizmet uzmanı, grup eğitmeni ve grup danışmanı

Askeri sosyal hizmet uzmanlarının asker aileleri ve askerî personelin aile yaşantısına da olumlu katkıları olduğu ve bu konuda önemli çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Briggs ve Atkinson (2006), Ordu mensupları ile yaptıkları bir çalışmada bu personelin azımsanmayacak kadarının düzenli olarak alkol ve uyuşturucu kullandıklarını, problemlerinin çözümü için eşleri ile konuşmak istemediklerini, hatta bunu düşünmediklerini; ancak çözülmemiş sorunların çocuklarda farklı semptomlar şeklinde ortaya çıktığını; eş ve babalarının dönüşünü endişe içinde bekleyen eş ve çocukların, dönen askerin biriken aile sorunları ve onların ihtiyaç duydukları duygusal ihtiyaçları hakkında konuşmaması ve geride kalan eş ve çocukların duygusal ihtiyaçlarını gidermemesini eş ve çocukların bir süre sonra umursamadıklarını tespit etmişlerdir. Bu çocuklar okulda

derslerde konsantrasyon eksiklikleri, dikkat dağınıklığı, sürekli öfkelerini kontrol etme çabaları, ebeveynlere karşı meydan okumadan onun tüm talimatlarını harfiyen yerine getirme gibi sağlıklı olmayan davranışlar geliştirebilmekte ve bu durumu normalleştirerek bir yaşam tarzı haline getirebilmektedirler. Briggs ve Atkinson (2006), yaptıkları çalışma sonucunda; çocukların ebeveynlerinin onlarla ilgilenmesi ve duygusal ihtiyaçlarını tutarlı ve sürekli olarak doyurulması ihtiyacını tespit edilmiştir. Ancak asker ebeveynler bu eksikliğin Ordunun yalıtılmış aile hayatından dolayı olduğunu kabul etmek istememişlerdir.

Ayrıca, Görev dönüşü maruz kaldığı görev stresi ve bazen yaşadığı duygusal travmalar sağaltılmadan eve dönen asker eş, bunları eş ve çocuklarına duygusal ve bazen fiziksel şiddet olarak ta yansıtabilmektedir. Asker eşlerinden kadın sığınma evlerine sığınanların olduğu bilinmektedir. Atherton (2009), Ordu içinde kabul gören sert, erkeksi ve disiplinli davranışların ev hayatında da devam ederek bazen, masküler/erkeksi davranışların hem eş hem de çocuklar için psikolojik baskı oluşturabildiğini, ayrıca bu durumun emeklilik sonrası sivil yaşama adapte olmakta da sorunlara neden olabildiğini belirtmektedir.

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNDE SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

Türk Silahlı Kuvvetlerinde kadrolu sosyal hizmet uygulamaları son zamanlarda dikkati çekmektedir. Başlangıçta askerî hastanelerde göreve başlayan sosyal hizmet uzmanlarının farklı branşlarda da görev yapmaya başladığı görülmektedir. Sosyal hizmet

uzmanlarının diğer disiplinlerde çalışan uzmanlarla birlikte görev yaptığı birimler;

- GATA'ya bağlı Sosyal Hizmet Uygulamaları
- TSK Rehabilitasyon ve Bakım Merkez Başkanlığı
- Rehberlik ve Danışma Merkezleri (RDM)
- "TELE-NET Telefonla Danışma Hattı"
- "Alo Mehmetçik Hattı"

Türk Silahlı Kuvvetlerinde (TSK) koruyucu ruh sağlığı hizmetleri, Rehberlik ve Danışma Merkezleri (RDM) vasıtasıyla yürütülmektedir. TSK bünyesinde 392 adet Rehberlik ve Danışma Merkezi (RDM) bulunmakta, bu merkezlerde; 30'u subay, 431'i yedek subay ve 106'sı sivil memur olmak üzere 567 psikolog / psikolojik danışman; 140'ı RDM astsubayı (sosyal hizmet eğitimleri olmayıp idari işlemlerde görev yapmakta) olmak üzere toplam 707 personel görev yapmaktadır (Gen. Kur. Bşk.lığı web sitesi).

TSK'ya katılan personel, askerlik şubelerinde son yoklamalarında yapılan muayenelerinden itibaren, takibe alınmakta ve sorunları tespit edilenlere gerekli işlemler her aşamada ve askerlik hizmetleri süresince sürdürülmektedir. TSK genelinde hizmet veren ve Gülhane Askeri Tıp Akademisi Komutanlığı bünyesindeki uzman personel (Psikiyatrist, Psikolog ve Sosyal Hizmet Uzmanı) tarafından işletilmekte olan "TELE-NET Telefonla Danışma Hattı" yanında, RDM personeli kontrolünde faaliyet gösteren "Alo Mehmetçik Hattı" aracılığı ile 7 gün 24 saat esasına göre

hizmet verilmektedir (Gen. Kur. Bşk.lığı web sitesi).

Personelin birliğe katılımına müteakip, birlik komutanlarınca; ailelerle mektup ve telefonla iletişim kurularak, askerlik hizmeti boyunca çocukları hakkında bilgi alabilmeleri amacıyla irtibat numaraları verilmektedir. Ayrıca vatani hizmetlerini yapmakta olan evlatlarının, her türlü durumu (ödül, ceza, hastalık, vb.) hakkında bilgi alabilmeleri veya evlatları hakkında komutanlarına ve RDM uzmanlarına bilgi verebilmeleri maksadıyla, 7 gün 24 saat esasına göre hizmet veren "Aile İletişim Merkezleri" teşkil edilmiştir (Gen. Kur. Bşk.lığı web sitesi).

Diğer Kurum ve Kuruluşlarda Şehit, Gazi ve Yakınları İçin Yapılan Sosyal Hizmet Uygulamaları

Türk Silahlı Kuvvetlerinde sosyal hizmet ihtiyaçlarının önemli bir kısmı şehit ve gaziler ile yakınları için yapılan faaliyetleri kapsamalıdır. Bu ihtiyaçların bir kısmı Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde, bir kısmı Devletin imkânları ve vakıflar tarafından karşılanmaktadır. Öncelikle gazi tanımını yapmakta fayda vardır. Muharip gazi: Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarından harbe fiilen katılanları, Malul gazi: Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarından; Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırlarını korumak ve güvenliğini sağlamak görevi ile harpte veya devletin bekasını hedef alan terör örgütlerine karşı yurt içi ve yurt dışı mücadelede her çeşit düşman veya terörist silahlarının tesiriyle veya harp bölgesindeki harekât ve hizmetleri sırasında, bu harekât ve hizmetlerin sebep ve tesiriyle yaralanarak tedavileri sonucunda sakatlığı rapor ile kesinleşenleri

ifade eder (Muharip Gaziler derneği web sitesi).

Ancak 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununda yapılan bir değişiklikle gaziler için “vazife malulü”, şehitler için “vazife ölümü” sözcükleri kullanılmaktadır. Bu durumda şehit ve gazi kavramları genişletilerek asker kişilerin dışında kamu görevlileri ve yakınları da bu kapsama alınmıştır. Bir haber sitesinde Kanunda yapılan tanım değişikliğiyle gazi sayısı 4 binden 25 bine, şehit ve şehit yakını sayıları da 6 binden 35 bine yükseldiği belirtilmektedir (www.haberler.com). Bu durumda sosyal hizmet ihtiyacı sadece Türk Silahlı Kuvvetlerini ve askeri sosyal hizmetin ilgi alanından Devletin de ilgi alanına girmekte ve sosyal hizmet öğretimlerinde dikkate alınma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Şehit ve Gaziler ile ilgili faaliyetler Anayasa dahil 39 Kanun, 2 Kanun Hükmünde Kararname, 2 Yönetmelik, 2 yönerge, 54 protokol, 1 iç genelge, 1 diğer mevzuat ile düzenlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Madde 61. – “Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.” ifadesini içermektedir. Devletin şehit ve gaziler için birçok hak ve kazanım sağlayan mevzuatı olmakla birlikte en çok 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu ve 2330 Sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun'larda belirlenen şehit ailelerine ve gazilere sağlanan haklar göze çarpmaktadır. Bu haklar 35 genel başlık altında toplanmış olup ayrıntılı bilgi ilgili kanunlar incelenerek edinilebilir.

Türk Silahlı Kuvvetleri dışında şehit ve gazi yakınlarına verilen, sosyal hizmeti

ilgilendiren faaliyetleri yürüten kurum ve kuruluşlara bakıldığında; 633 sayılı kanun hükmünde kararname kapsamında 08.06.2011 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde ilgili birçok bakanlık kurumu ve kuruluşu tarafından hizmet sunulan “şehit yakınları ve gaziler” in haklarını düzenleyecek ve koordine edecek müstakil bir daire başkanlığı olarak “Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı” kurulmuştur. Bu daire şehitlerin hatıralarının yaşatılması, şehit yakınları ile gazilerin her türlü mağduriyet ve mahrumiyetten korunması amacıyla; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, şehit yakınları ile gazilere yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak amacıyla kurulmuştur. Bu amaçların yanında öne çıkan görevleri (ASPB web sitesi)'nden edinilebilir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı şehit ve gaziler ile ilgili faaliyetlerini Sosyal Hizmet Merkezlerinde (SHM) bulunan Şehit Yakınları ve Gazilere Hizmet Birimi vasıtasıyla gerçekleştirmektedir. 2015 yılında SHM sayısı 170 iken, 2016 yılında 20 SHM daha açılarak SHM sayısının 195'e ulaştığı bilgisine ulaşılmıştır (ASPB, 2016). SHM'lerde Şehit Yakınları ve Gazilere Hizmet Birimi dışında; başvuru, tespit ve izleme birimi, uygulama birimi, eğitim ve danışmanlık birimleri de mevcuttur. ASPB.İği internet sitesinden incelendiğinde bazı SHM'lerinde sosyal çalışmacı mevcutları değerlendirme bölümünde yorum yapmak amacıyla şu şekildedir. Ankara ASP İl Müdürlüğü bünyesinde; Çubuk SHM bir, Kazan SHM yok, Gölbaşı SHM üç, Mamak SHM belirtilmemiş,

Sincan SHM yedi, Altındağ SHM yedi sosyal çalışmacı (ankara.aile.gov.tr).

Bu birimin görevleri arasında Bakanlığın makro düzeyde belirtilen görevlerinin yanında; mikro ve mezzo düzey olarak değerlendirilebilecek sosyal hizmet bağlamında görevleri de kapsadığı görülmektedir ve ayrıntılı bilgi Resmi Gazete'den edinilebilir (Resmî Gazete, Sayı: 28554, 2013).

Türk Silahlı Kuvvetleri Mehmetçik Vakfı, ülkemizin ve milletimizin güvenliği için canlarını hiçe sayarak görev yapan erbaş ve erlerimizden şehit olan veya herhangi bir nedenle hayatını kaybedenlerin bakmakla yükümlü oldukları yakınları ile gazi ve engelli Mehmetçiklere sosyal ve ekonomik destek sağlamak amacıyla 17 Mayıs 1982 tarihinde kurulmuştur. Temel görevleri; Türk Silahlı Kuvvetlerinde yaptığı vatan hizmeti esnasında; şehit olan veya herhangi bir nedenle hayatını kaybeden Mehmetçiklerin bakmakla yükümlü oldukları yakınları ile gazi ve engelli Mehmetçiklere belirlenen esaslara göre ölüm ve maluliyet yardımı yapmak, gazi ve engelli Mehmetçiklerin kendilerine sürekli bakım yardımı bulmak, söz konusu Mehmetçiklerin çocuklarına bakım ve öğrenim desteği sağlamak, yardım planına dâhil Mehmetçik ve aileleri ile bağışçılara yönelik sosyal destek programları uygulamak olarak sayılabilir. Şehit ve gazi erbaş ve er ile yakınlarına 2016 yılı rakamları ile 1982 yılından bu yana Mehmetçik Vakfı'nın yaptığı ekonomik destek; ölüm yardımı, maluliyet yardımı, bakım yardımı, öğrenim yardımı, süregen hastalığı ve engeli olan çocuklar için yapılan yardım, şehadet esnasında eşi hamile olanlara doğum yardımı, bakım maaşı alan çocukların vefatı halinde yapılan

yardımlar için ayrıntılı bilgi (Mehmetçik vakfı internet sitesi)'nden edinilebilir.

Türkiye Harp Malulü Gaziler Şehit Dul ve Yetimleri Derneği, Şehit Aileleri Federasyonu dâhil olmak üzere yüzden fazla dernek ve sivil toplum kuruluşunun şehit ve gazi yakınlarının haklarını korumak, birbirine duyurmak, dayanışma içinde olmak ve birbirinin acısını paylaşıp tecrübelerini paylaşmak amacıyla interneti de kullanarak bazı sosyal hizmet uygulamalarını yaptıkları görülmektedir.

DEĞERLENDİRME

Sosyal hizmet uzmanının muharebe ve muharebe dışı operasyonlarda rolü nedir? diye sorulduğunda; ruh sağlığını koruma, stresle mücadele, kurum içi stresörlerin azaltılması ilk olarak akla gelmektedir. Sosyal hizmet uzmanının makro seviyede politika değişiklikleri; silahlı kuvvetlerin sürekli gelişme ihtiyacı ve gelişmesi, askeri kültürün gelişmesi, kamuoyunun oluşturulması ve üst yönetimin ikna çalışmaları, sosyal hizmet politikasının ana çatısının kurulması çabaları da sosyal hizmet çalışmaları arasında sayılabilir.

Amerikan ordusunun tarihinin bugün itibarıyla en uzun süren savaşları Irak ve Afganistan savaşlarıdır. Bugün bu bölgelerde görev yapan askeri personelin, gazilerin ve ailelerinin yaşadığı psikolojik ve kişisel stresin herkesin sandığından daha büyük olduğu gün geçtikçe daha çok su yüzüne çıkmaktadır. 2001 yılından bu yana gerek Irak gerekse Afganistan'da kalıcı olarak yürütülen yüksek operasyonel tempo; fiziksel yaralanmalar dışında görünmez yaralanmalar diye tabir edilen ruhsal yakınmaları da beraberinde

getirmektedir. Araştırmalar ve istatistikler bu bölgelerde görev yapan yaklaşık 2.4 milyon Amerikan askerinin; travma sonrası stres bozukluğu, madde bağımlılığı, depresyon, kaygı, aile içi geçimsizlik, intihar ve çoğu zaman bu rahatsızlıkların bir kaçının aynı anda olması gibi ana ruh sağlığı sorunlarından etkilendiğini göstermektedir (Schell ve Tanielian, 2011, akt. Rubin, vd. 2013).

Bizde de Ülkenin Güneydoğusunda 30 yıldır süren düşük yoğunluklu muharebeler benzer sorunlara neden olabilmektedir. Bu savaş ortamlarından personelin ayrılıp kendi evlerine döndüğü zaman bu etkilerin ve etkilenen askerlerin sayısının artacağı yetkilileri düşündürmelidir. Bu duruma bir de bu askerlerin aileleri ve yakınlarının da eklendiği düşünüldüğünde sosyal hizmet uzmanlarına olan gereksinim daha iyi anlaşılabilir. Aslında bu durumun, "Vietnam Sendromu" olarak literatüre geçen Vietnam savaşı gazilerinden alınması gereken bir ders olduğu göz ardı edilmektedir.

Vietnam Savaşına yakından bakıldığında, gerçekten de gelen raporlar; savaştan dönen askerlerin psikolojik ihtiyaçlarına ruh sağlığı profesyonellerin yetişemediğini göstermektedir (Cameron, 2011). Gerçekte, askeri ruh sağlığı uzmanlarının yetmediği yerlerde sivil uzmanlar ve kuruluşlar devreye girmeye istekli ve gönüllü oldular. Ancak savaş ortamını bilmeyen bu sivil uzmanlar ve kurumlar muharebe deneyimini yaşamış ve olumsuz ruh sağlığı belirtileri gösteren asker ve ailelerine yeterince yardımcı olmadılar. Aslında, bunu ortaya çıkaran en belirgin durum, "askeri personelin aileleriyle birlikte askeri yaşam kültürünün" oluşmuş olması ve bu kültürün sivil kültürden genellikle

izole olması ile sivillerin askerleri yeterli kadar iyi tanıyamamalarından kaynaklanmaktadır. Sivil uzmanların "seni anlayabiliyorum" diyememesi nedeniyle birçok gazi ve asker ailesi ikinci danışmanlık seansına bile gitmemekteydiler (Hassan, 1999). Güneydoğu'da düşük yoğunluklu çatışma ortamında görev yapan rütbeli ve rütbesiz (terhis olduktan sonra) personelin ve ailelerinin ruh sağlığı ve yaşam kalitesini iyileştiren programlar Ülkemizde henüz mevcut değildir.

ABD Ordusunda yaşanan deneyimlerle uzun süren bir periyotta gerçek yerini bulan askeri sosyal hizmet, henüz TSK'da hak ettiği yere gelememiştir. Ancak TSK, 21. Yüzyılda geçerli olan neredeyse tüm modern zaman muharebe şartlarını yaşamakta ve bunlara cevap vermeye çalışmaktadır. Ülkenin Güneydoğusunda düşük yoğunluklu muharebeleri son 30 yıldır yaşamakta ve neredeyse tüm personeli bu tecrübeden geçmektedir. Hatta bazı görevlerde bu tecrübe periyodunu birkaç kez yaşayan askeri personele de rastlanmaktadır. Literatür bölümünde de belirtildiği gibi, askeri personel bu deneyimleri yalnız başına da yaşamamakta; aileleri de bu görev periyotlarından çeşitli boyutlarda etkilenebilmektedir. Evden uzun süre ayrı kalmak, kötü haber gelebileceği kaygısı, stres kaynakları ve öfke kontrolünü yapamamak vb. durumlar personeli duygu ve psikolojik anlamda yıpratılmakta, eşler arasındaki ilişkiye ve çocuklarının okul başarılarına da etki edebilmektedir.

Olaya zorunlu askerlik yapan rütbesiz personel açısından bakıldığında ise; ergenlik süreci ve genç yetişkinlik dönemi genetik olarak var olan psikiyatrik rahatsızlıkların en çok ortaya

çıkıldığı bir dönem olarak bilinmektedir. Zorlu askerlik ve muharebe şartları bu psikiyatrik rahatsızlıkların ortaya çıkışını hızlandırabilmekte ve artırabilmektedir. Genetik yatkınlığı olmasa bile farklı boyutta duygu-durum bozuklukları oluşabilir. Muharebeye girmiş bir asker iki günü hatırlar, "doğduğu ve muharebeden sağ olarak çıktığı gün" diye bir deyiş vardır. Düşmanın nereden geldiğini bilmeden beklemek ve pusu vb. tehlikeler atlatan askerlerin bir kısmı travma yaşayıp, sonrasında (sivil yaşama döndüğü zamanda bile) travma sonrası stres bozukluğu tanısı alabilecek duygu-durum bozukluğu belirtileri gösterebilir ve bu durum hem kendisinin hem de yakınlarının yaşam kalitesini olumsuz boyutta etkileyebilir. Askeri sosyal hizmet uzmanları bu durumu askerlik hizmeti esnasında ve gerekirse askerlik hizmeti sonrasında psikiyatri uzmanlarının da desteği ile grup danışmanlığı süreçleriyle kontrol altına alınmasını sağlayabilirler.

Aynı zamanda bu bölgede Şehit olan ve yaralanıp Gazi olan askeri personelin yakınlarının haberdar edilmesi sürecinde de askeri sosyal hizmet uzmanlarından istifade edilebilir. ASPB.İığına bağlı Sosyal Hizmet Merkezleri sosyal çalışmacı sayılarının bugün itibarı ile yetersiz olduğu ve Şehit Yakınları ve Gazilere Hizmet Birimlerine yeterli desteği verip Ülkenin her yerinde ihtiyaç duyulacak şehit ve gazi yakınlarına şehadet ve yaralanma haberi verilmesi esnasında askeri personel ile aynı anda hazır olamayacakları ve sonrasında yas süreci danışmanlığında yeterli olunamayacağı değerlendirilmektedir. Yas süreci danışmanlığı da yapan askeri sosyal hizmet uzmanları aynı zamanda her büyüklükteki karargâhta Şehit ve

Gazi Şubelerinde başarıyla görev yapabilirler. TSK'lerinde çeşitli il ve garnizonlarda Şehit ve Gazi Şubelerinde 27 sosyal hizmet uzmanı kadrosu olmasına rağmen bu kadroların büyük bir kısmı boş görünmektedir. Bu durum askeri yetkililerin sosyal hizmet konusunda yeterince aydınlatılmadığını düşündürmektedir. Başta Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği olmak üzere birçok platformda askeri sosyal hizmet konusunda çalışmalar yapılmasına ihtiyaç vardır. ASPB.İığı bünyesinde bulunan Sosyal Hizmet Merkezleri benzeri bir yapı Silahlı Kuvvetler bünyesinde çalıştırılabilir. Bu SHM benzeri merkezlerde;

- Psikiyatrik sosyal hizmet alanında; travma sonrası stres bozukluğu grup terapileri (terhis olanlar dahil), intihar ve süregelen rahatsızlıkların önlenmesi, uyuşturucu madde kullananlar için sağaltım programları, alkol bağımlıları için sağaltım programları ve sigara bırakma merkezleri.
- Adli sosyal hizmet alanında; askeri mahkemelerde sosyal inceleme raporu hazırlanmasında (sir), askeri mahkemelerde sosyal hizmet uzmanı olarak, askeri mahkemelerde bilirkişi olarak, askeri cezaevlerinde, askeri cezaevlerinde bulunan hükümlülerin ailesi ile ilişkilerinde ve ailesinin kaynaklarla buluşturulması gibi sosyal hizmet güçlendirme faaliyetlerinde, askeri cezaevlerinde arabuluculuk faaliyetlerinde, askeri cezaevleri personelinin etik laboratuvarı ile eğitilmesi faaliyetlerinde, askeri cezaevlerinde nitelikli infaz ve koruma memuru yetiştirme eğitimlerinde ve esir kamplarında arabulucu olarak.

- Ailelerle sosyal hizmet alanında; evlilik öncesi eğitimler, evlilik öncesi çift eğitimi, evlilik öncesi danışmanlık, aile danışmanlığı, aile içi şiddeti önleme, kadın sığınma evleri, seminerler, stres ve öfke kontrolü, motivasyon, yas tepkisi, iletişim eğitimleri, koruyucu aile hizmetleri, boşanma arabuluculuğu, ebeveyn ve çocuklar için boşanma uyum programları ve ebeveyn yabancılaşma sendromunu engelleme çalışmaları.
- Okul sosyal hizmeti alanında; askeri lise ve harp okullarında, öğrenci yurtlarında ve akran arabuluculuğu faaliyetlerinde.
- Engellilerle sosyal hizmet alanında; şehit ve gazi hizmetleri, şehit ve gazi yakınlarına haber verme işlemlerinde, şehit ve gazi ailelerini güçlendirme, kaynaklarla buluşturma, iş ve meslek edindirme, şehitliklerin bakımı ve Mehmetçik vakfında.
- Yaşlılık alanında sosyal hizmet; emekliliğe hazırlık programları, huzur evleri, yaşlı merkezleri, gündüzlü yaşlı merkezleri ve evde bakım hizmetleri.
- Göç ve mültecilerle sosyal hizmet alanında; göçmenlerle çalışma ve mültecilerle çalışma.
- Sosyal alanlarda sosyal hizmet; sosyal tesisler, kamp subayı / tahsis işlemleri, ordu evleri, gezi ve kültürel faaliyetler, komutan danışmanları ve tayin daireleri.
- Araştırma ve sosyal politika alanında; araştırma yapma ve makale yazma, sosyal hizmet politikalarının oluşturulması.

- Diğer alanlarda sosyal hizmet; askeri inzibat sosyal inceleme raporu (SİR), toplum hareketlerinde arabuluculuk ve asker ailelerinin kaynaklarla buluşturulması faaliyetleri yapılabilir.

TSK aynı zamanda sınır ötesinde yaşanan çatışmalardan etkilenen ve Ülkemize sığınan mülteciler ve diğer ülkelerden iş bulmak amacıyla gelen göçmenler ile de en azından güvenlik boyutuyla da ilgilenmek durumunda kalabilmektedir. Bu gruplar ile yapılan çalışmalarda askeri sosyal hizmet uzmanlarının bilgi, beceri ve değer boyutları ile sosyal hizmet müdahalelerine ihtiyaç vardır.

Doğal afetlerde TSK'nin sosyal hizmet faaliyetleri ile; güvenlik başta olmak üzere vatandaşların kaynaklarla buluşturulması, psikolojik destek, grup çalışmaları, güçlendirme çalışmaları vasıtasıyla onların yaşam kaliteleri artırılabilir.

Literatür bölümünde de belirtildiği gibi; askeri ortam ve koşulların etik ikilemlere etkisi en üst seviyededir. Orduda, yaygın ve kendine has vakalarda oluşan etik ikilemleri sivil ortamda çalışan bir uzmanın veya sosyal hizmet uzmanının çözmesi oldukça zor olabilir. Dolayısıyla sorunların oluşmadan önlenmesi ve çözümünün en kısa zamanda yapılarak askeri personelin muharebe görevine odaklanabilmesi için yetkin askeri sosyal hizmet uzmanlarına olan gereksinim yadsınmaz. Askeri sosyal hizmet uzmanlarının etik ikilemlerin çözümünde yeterli olabilmesi için literatür bölümünde verilen, askeri sosyal hizmet eğitim gereksinimlerinde belirtilen etik karar verme eğitimlerinin de askeri sosyal hizmet uzmanlarına verilmesi önemli bir husustur.

Bu tür değerlendirmelerin sayısı artırılabilir. Ancak burada şu gerçeği söylemek yeterli olabilir. Modern orduların olmazsa olmaz olarak belirlendiği ve hem kadrolarında hem de proje bütçelerinde artış yaptıkları askeri sosyal hizmet birimleri; TSK kadrolarında da, profesyonel bir bakış açısıyla yetkin sosyal hizmet uzmanlarının istihdamına olanak sağlanmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüz ordularının artık daha fazla klasik savaş ortamlarında, klasik strateji ve taktikleri kullanarak görev yapmayacağı ortak görüşü ağırlık kazanırken; bilgisayar teknolojileri ve modern silahlarla, bu sistemleri kullanabilecek nitelikli personele olan ihtiyacın arttığı tespiti yapılırken; silahlı kuvvetlerin caydırıcı güç olması, muharebe etmesi, terörle mücadele etmesi, barışı koruma görevleri ve doğal afetlerle mücadele gibi pek çok yeni görevi de üstlenmesi beklenmektedir. Hem askeri ortam ve kültürün etkileri hem de bu görevlerin karmaşık ve uzun süreli olması; tehdidin nereden geleceğinin belli olmaması personel ve Ordu üzerinde olumsuz yönde baskı oluşturmaktadır. Bunun sonucunda muharebede fiziksel yaralanmalardan daha fazla sayıda duygusal ve psikolojik sorunlar yaşanmakta, bunlara tedbir alınmadığı taktirde; orduların muharebe gücü düşmekte, personelde travma sonrası stres bozukluğu gibi rahatsızlıklar ile yaşam kalitesini düşüren, pek çok kalıcı psikiyatrik rahatsızlıklar oluşabilmekte ve bundan askeri personelin aileleri de olumsuz yönde etkilenebilmektedir.

Bugün bu sorunların çözümünde askeri sosyal hizmet uzmanlarına olan ihtiyaç

hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde artmakta ve Dünya'da modern ordular bu paradigma değişikliğine küçülme stratejisini uygulayarak yanıt verirken, tersine askeri sosyal hizmet uzmanlarının kadro ve sayılarını çoğaltmakta ve uyguladıkları projelerin bütçelerini de artırmaktadırlar.

TSK muharebeye biyopsikososyal yönden hazır birlikler yetiştirmek amacıyla; askeri sosyal hizmet sistemini güçlendirmeli, bilgi, yetenek ve değer sistemleri gelişmiş sosyal hizmet uzmanları yetiştirmeli ve gerek muharebe ortamından etkilenmiş askeri personel ve aileleri gerekse muharebeye hazırlanan askeri personel ve ailelerinin sorunlarını en aza indirip yaşam kalitelerini artırmalıdır.

Bunu yaparken askeri sosyal hizmet kadrolarının; Kara-Deniz-Hava Kuvvetleri ve Jandarma Genel Komutanlıklarında, kritik görevlerde, sayıları yeterli; YÖK tarafından onaylı üniversite programlarından, yüz yüze sosyal hizmet dersleri ve uygulamaları ararak yetişen, örgün eğitimden mezun, mümkünse bu üniversitelerde "Orduda sosyal hizmet" derslerini almış, iş deneyimi olan ve yüksek lisans eğitimini tamamlamış, rütbeli ve sivil memur olarak alınacakların özlük hakları düzenlenmiş sosyal hizmet uzmanlarını alacak şekilde düzenlenmesi; TSK'de gerçek anlamda askeri sosyal hizmetin uygulanmasına olanak sağlayabilecektir.

Kaynakça

Aktaş, A. M. (2002). Orduda sosyal hizmet. *KHO Savunma Bilimleri Dergisi*, 1, 97-107. http://www.kho.edu.tr/akademik/enstitu/savben_dergi/11/Makale4.pdf ve

www.sosyalhizmetuzmani.org/ordudasosyalhizmet.doc

- Atherton, S. (2009). Domesticating military masculinities: Home, performance and the negotiation of identity. *Social & Cultural Geography*, 10 (8). pp. 821-836
- Barker, R.L. (1999). *The social work dictionary*. Washington DC: NASW Press. ss. 303, 304
- Briggs, A. ve Atkinson, P. (2006). Adapting the model: Therapeutic work with children from army families. *Journal of Social Work Practice* 20 (1), pp. 51-67 DOI: 10.1080/02650530600565951
- Cameron, P. (2011). Vets face shortage of therapists. *Chicago Tribune*. www.chicagotribune.com/health/ct-x-0720-vets-mental-health-20110720,0,66678.story
- CSWE, (2010). Advanced social work practice in military social work. <http://www.cswe.org/File.aspx?id=76078>
- Daley, J. (2000). Military social work practice in mental health programs. In J. Daley (Ed.), *Social work in the military*. Binghamton, NY: Haworth Press. ss. 123-136.
- Department of Veterans Affairs (2010). History of Veteran's Administration social work. Washington, DC. <http://www.social-work.va.gov/about.asp>
- Department of Veterans Affairs (2011). Suicide prevention. Washington, DC. http://www.mentalhealth.va.gov/suicide_prevention/index.asp
- Donnelly, J. (2009). More troops lost to suicide. *Congressional Quarterly*. http://www.congress.org/news/2009/11/25/risingmilitary_suicides?referrer=bk
- Duyan, V. (2010). *Sosyal Hizmet*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını.
- Hall, L.K. (2008). The importance of understanding military culture. In J. Beder (Ed.) *Advances in Social Work Practice with The Military*. NY: Routledge. ss. 5-12.
- Harris, J. (2000). History of army social work. In J. Daley (Ed.), *Social work in the military*. Binghamton, NY: Haworth Press. ss. 5, 16, 3-22.
- Hassan, D. (1999). Embracing the diversity of military social work. *Advances in Social Work* 13(1). 5-7.
- Hyun, J.K., Pavao J. ve Kimberling, R. (2009). Military sexual trauma. *PTSD Research Quarterly*, 20, 1-8.
- Guttman, D. (2006) *Ethics in social work-a context of caring*, New York, The Haworth Press.
- Jenkins, J. (2000). History of air force social work. In J. Daley (Ed.), *Social work in the military*. Binghamton, NY: Haworth Press. ss.28, 27-48.
- Kelly, V.A., Skelton, K., Meghna, P. Ve Bradley, B. (2011). More than military sexual trauma: Interpersonal violence, PTSD and mental health in women veterans. *Research in Nursing & Health* 34(6), 457-467.
- Munson, C. (2000). Social work. In J. Daley (Ed.), *Social work in the military*. Binghamton, NY: Haworth Press. ss. 87-98.
- Nelson, J. (2000). Development and evolution of the family advocacy program in the department of defence. In J. Daley (Ed.), *Social work in the military*. Binghamton, NY: Haworth Press. ss. 51-66.
- Newsome, R. (2000). Military social work practice in substance abuse programs. In J. Daley (Ed.), *Social work in the military*. Binghamton, NY: Haworth Press. ss. 91-106.
- National Association of Social Workers (n.d.). *Social work history*. Washington, DC.
- O'Keefe, D. (2009). Psychiatric social work. *In Neuropsychiatry in World War II*. Washington, Dc. <http://history.amedd.army.mil/booksdocs/wwii/NeuropsychiatryinWWII-Voll/default.htm>
- Öztürk, A.B. (2009). Sosyal hizmet etiğinde farklı yaklaşımlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet* 20 (1), 105.
- Raiha, N. (2000). Medical social work in the U.S. armed forces. In J. Daley (Ed.), *Social work in the military*. Binghamton, NY: Haworth Press. ss.107-122.

- Ridenour, R.I. (1984). *The military family*. New York, NY: Guilford Press. ss. 147-166
- Rubin, A., Weiss, E.L. ve Coll, J.E. (2013). *Handbook of military social work*. NY: John Wiley & Sons Inc.
- Schell, T. ve Tanielian, T. (2011). A needs assesment of New York State veterans. A final report to the New York State health foundation. <http://www.rand.org/pubs/technicalreports/TR920.html>
- Şengör, C. A.M. (2006) Etiksiz bilim olur mu?, *Cumhuriyet Gazetesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 1030, 18-20.
- Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal çalışma sözlüğü*. Ankara: Selvi Yayınevi.
- Wertsch, M.E. (1991). *Military brats: Legacies of childhood inside the fortress*. New York: Harmony Books. s.17
- 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu
- 2330 Sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun
- Resmî Gazete, Sayı: 28554, 2013
- <http://www.aile.gov.tr/haberler/sehit-yakinlarina-otv-muafiyeti>
- www.ankara.aile.gov.tr
- <http://www.haberler.com/sehit-ve-gazilik-unvani-kanundan-cikarilmis-7690545-haberi/>
- <http://www.goarmy.com/careers-and-jobs/amedd-categories/medical-service-corps-jobs/social-worker.html>
- <http://www.mehmetcik.org.tr/tr/hakkimizda/temel-gorevlerimiz>
- <http://www.sehitgazider.org.tr/sehitgazi-haklari>
- <http://sehiyakinlari.aile.gov.tr/hakkimizda/gorevlerimiz>
- www.socialwork.va.gov
- <http://sosyalhizmethaber.com/kurumlar/aspb/sosyal-hizmet-merkezi-sayisi-195e-yukseldi.html>
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/02/20130209-3.htm>